

4. Mingboyevich, U. B., & Shavkatovna, N. B. (2022). TA'LIM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA DARS JARAYONINI TASHKIL ETISHNING PSIXOLOGIK MEZONLARI. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 276-279.

5. Норбекова, Б., & Орокбоева, М. (2022). Sharq mutafakkirlarining oilada bolalar shaxsida etnopsixologik xususiyatlarni tarbiyalash haqidagi qarashlari. Современные инновационные исследования актуальные проблемы и развитие тенденции: решения и перспективы, 1(1), 440-442.

6. Norbekova, B. S. (2021). The Role of National Traditions in the Formation of Ethnopsychological Characteristics in Children and Teenagers. Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT), 12(10), 1848-1853.

7. Norbekova, B. (2021). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI: MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI. Мактабгача таълим журнали, 3(3).

ZO'RAVONLIKKA DUCH KELGAN OILALARNING FARZANDLARIDA PSIXOLOGIK HOLATLAR

Muxammadiyeva Kamuna Orifxon qizi

O'zbekiston-Finlandiya instituti

Annotatsiya. Ushbu maqola zo'ravonlik tarixi bo'lgan oilalar farzandlariga qaratilgan mavjud adabiyotlar va tadqiqotlarni har tomonlama ko'rib chiqishga asoslangan. Tanlangan tadqiqotlar miqdoriy tadqiqotlar, sifatli intervyular va bo'ylama tadqiqotlar kabi bir qator metodologiyalarni qamrab oldi.

Kalit so'zlar: zo'ravonlik, bolalar, psixologik sharoitlar, oila, aralashuvlar, qo'llab-quvvatlash tizimlari.

Oila sharoitida zo'ravonlikning ta'siri bolalarning psixologik farovonligiga sezilarli va uzoq muddatli ta'sir ko'rsatishi mumkin. O'z uylarida zo'ravonlikka guvoh bo'lgan yoki to'g'ridan-to'g'ri duch kelgan bolalar turli xil psixologik sharoitlarni rivojlanish xavfi yuqori. Zo'ravonlikning bolalarga ta'sirini tushunish ushbu salbiy natijalarni yumshatish uchun tegishli choralar va qo'llab-quvvatlash tizimlarini ishlab chiqish uchun juda muhimdir. Ushbu maqola zo'ravonlikni boshdan kechirgan oilalar farzandlari ko'rsatishi mumkin bo'lgan psixologik sharoitlarni, kelajakdagi tadqiqotlar uchun potentsial aralashuvlar va takliflarni o'rganishga qaratilgan.

Oilalarida zo'ravonlikni boshdan kechirgan bolalar turli xil psixologik sharoitlarni rivojlanish xavfi yuqori. Guvoh bo'lish yoki zo'ravonlikka bevosita duchor bo'lish bolaning hissiy va psixologik farovonligiga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin. Zo'ravon oilalar farzandlari boshdan kechirishi mumkin bo'lgan ba'zi umumiy psixologik holatlar:

- Travmadan keyingi Stress buzilishi(TSSB): zo'ravonlik guvohi bo'lgan yoki qurboni bo'lgan bolalarda intruziv fikrlar, kabuslar, chaqmoqlar, gipervigilans,

eslatmalardan qochish va hissiy tanglik kabi alomatlar bilan tavsiflangan TSSB rivojlanishi mumkin.

- Anksiyete buzilishi: zo'ravon uy xo'jaliklarining bolalarida umumiy tashvish buzilishi, o'ziga xos fobiyalar, ajralish tashvishi buzilishi yoki ijtimoiy tashvish buzilishi rivojlanishi mumkin. Ushbu holatlar haddan tashqari tashvish, qo'rquv, asabiylashish va ijtimoiy munosabatlarda yoki yolg'iz qolishda qiyinchilik sifatida namoyon bo'lishi mumkin.

- Depressiya: zo'ravonlikka duchor bo'lgan bolalar depressiyani boshdan kechirishlari mumkin, bu doimiy qayg'u, faoliyatga qiziqishning yo'qolishi, ishtahaning o'zgarishi yoki uyqu rejimi, aybdorlik yoki qadsizlik hissi va hatto o'z joniga qasd qilish fikri bilan tavsiflanadi.

- Xulq-atvor buzilishi: ba'zi bolalarda tajovuzkor xatti-harakatlar, qoidalar va chegaralarni buzish, boshqalarning huquqlarini e'tiborsiz qoldirish va hamdardlik etishmasligi bilan tavsiflangan xulq-atvor buzilishi rivojlanishi mumkin. Bu bezorilik, jismoniy janjallar, vandalizm yoki antisosial xatti-harakatlarning boshqa shakllari sifatida namoyon bo'lishi mumkin.

- Giyohvand moddalarni suiiste'mol qilish: zo'ravon oilalarning bolalari o'zlarining tajribalari natijasida kelib chiqadigan hissiy og'riqni engish mexanizmi sifatida giyohvand moddalarni suiiste'mol qilish xavfi yuqori.

- Rivojlanishning kechikishi: zo'ravonlikni boshdan kechirish bolaning normal hissiy, kognitiv va ijtimoiy rivojlanishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Ular nutq va tilning kechikishi yoki sog'lom munosabatlarni shakllantirishdagi qiyinchiliklar kabi rivojlanish bosqichlariga erishishda kechikishlarni ko'rsatishi mumkin.

- O'zini past baholash: zo'ravonlikni boshdan kechirgan bolalarda o'zini past baholashi, o'zini noloyiq his qilishi va o'zlari guvoh bo'lgan yoki chidagan zo'ravonlik uchun o'zlarini ayblashi mumkin.

- Dissotsiatsiya: ba'zi bolalarda himoya mexanizmi sifatida dissotsiativ alomatlar paydo bo'lishi mumkin, ular boshdan kechirgan travmani engish uchun o'zlarini fikrlari, his-tuyg'ulari yoki atrofidan ajratib olishadi.

Shuni ta'kidlash kerakki, zo'ravonlikka duchor bo'lgan barcha bolalarda bu shartlar rivojlanmaydi va har bir bolaning zo'ravonlikka munosabati turlicha bo'lishi mumkin. Biroq, bu shartlar zo'ravonlikning bolalarga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan psixologik ta'sirini ta'kidlab, ularni tiklash va chidamliligini oshirish uchun tegishli yordam, aralashuv va terapiya zarurligini ta'kidlaydi.

Topilmalar zo'ravonlikning bolalarning ruhiy salomatligiga sezilarli ta'sirini ta'kidlaydi. Genetik moyillik, atrof-muhit omillari va chidamlilik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik zo'ravonlikka duchor bo'lgan bolalardagi psixologik holatlarning og'irligini belgilaydi. Travmaga yo'naltirilgan terapiya, maslahat va qo'llab-quvvatlash guruhlar kabi qo'llab-quvvatlovchi aralashuvlar zo'ravonlikning bolalarning psixologik farovonligiga salbiy ta'sirini engillashtirishda va'da berdi.

Xulosa va takliflar:

Erta aralashuv: oilalarda zo'ravonlik belgilarini erta bosqichda aniqlash va hal qilish bolalarga yuzaga kelishi mumkin bo'lgan psixologik oqibatlarini yumshatishga yordam beradi.

Ko'p tarmoqli hamkorlik: sog'liqni saqlash sohasi mutaxassislari, o'qituvchilar, ijtimoiy ishchilar va huquqni muhofaza qilish idoralari zo'ravonlikka duchor bo'lgan bolalarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash tizimini yaratish uchun hamkorlik qilishlari kerak.

Travmadan xabardor qilingan yordam: tibbiyot xodimlari va o'qituvchilar zo'ravonlikdan aziyat chekadigan bolalarning noyob ehtiyojlarini yaxshiroq tushunish va hal qilish uchun travmadan xabardor yordam bo'yicha ta'lim olishlari kerak.

Bo'ylama tadqiqotlar: zo'ravonlikning bolalarga uzoq muddatli ta'sirini o'rganish va chidamlilikni rag'batlantiruvchi himoya omillarini aniqlash uchun qo'shimcha tadqiqotlar o'tkazish kerak.

Jamiyatni xabardor qilish va oldini olish: jamoatchilikni xabardor qilish kampaniyalari va ta'lim dasturlari sog'lom munosabatlar va nizolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan oilalarda zo'ravonlikning oldini olishni ta'kidlashi kerak.

Xulosa qilib aytganda, zo'ravonlikni boshdan kechirgan oilalar farzandlari turli xil psixologik sharoitlarni rivojlanish xavfi yuqori. Zo'ravonlikning bolalar farovonligiga ta'sirini yumshatish va sog'lom rivojlanishiga ko'maklashish uchun o'z vaqtida choralar, qo'llab-quvvatlash tizimlari va profilaktika choralari ta'minlash juda muhimdir. Asosiy sabablarni bartaraf etish va tegishli yordamni taklif qilish orqali jamiyat zo'ravonlik davrini buzishga va bolalar uchun xavfsizroq muhit yaratishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Pulatova Sh.A, Murodov A.Sh Zo'ravonlikdan jabrlanganlar huquqlarini himoya qilish va zo'ravonlikning oldini olish: Uslubiy qo'llanma. –T.,Baktria press, 2020. – 56 B.

2. O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi // URL: <http://www.lex.uz>

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ijtimoiy reabilitatsiya qilish va moslashtirish, shuningdek, oilaviy-maishiy zo'rlik ishlatishning oldini olish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 02.07.2018 yildagi PQ-3827-sonli Qarori// URL: <http://www.lex.uz>

4. 2019 yil 2 sentyabrda qabul qilingan O'zbekiston Respublikas«Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida» Qonuni

5. Mirziyoev Sh.M. "Ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash, muqaddas dinimizning sofligini asrash – davr talabi" mavzusidagi anjumanda so'zlagan nutqi. T. 2017 yil, 15 iyun'